

PROŠLOST

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 43, godina XXII
maj, 2017. [str. 41-45]

© Monos 2017

Neke dileme oko pokušaja zauzimanja utvrđene kote Zečev gaj, 25. 5. 1992.

*(Odlomci iz neobjavljenog rukopisa
“Malešići u odbrambenom ratu 1992. –
1995. godine”, koji je pisan prije 2000. g.)*

Omer Delić

Na pitanje iz naslova ovog priloga ni do danas, nažalost, nije precizno i jasno odgovoreno, uprkos raznim interpretacijama i viđenjima samog događaja kako od neposrednih sudionika, tako i od onih koji su pokušali, na osnovu relevantnih dokaza, sklopiti neku objektivnu historijsku sliku. Uz ostalo, to je dalo povoda za razne mistifikacije i nagađanja, pa i razne zloupotrebe “narodne memorije”, koje sam po sebi, ovaj događaj, u najmanju ruku ne zaslužuje. Iko autor ovog priloga nije ni pokušao dati odgovor na ovo pitanje, on ga je s pravom i pravilno postavio s ciljem da potakne neka nova ozbiljnija istraživanja. Za početak je ponudio i neka svjedočenja sudionika gotovo sa lica mjesta, koja je pribilježio odmah nakon ove bitke, kao prilog proučavanju odlučujućih događaja iz odbrambeno-oslobodilačkog rata na području općine Gračanica.

Ključne riječi: Odbrambeno-oslobodilački rat, Malešići, Lendići, Zečev gaj, Gračanica

Geografski položaj sela Malešića određivao je mjesto ovog sela u agresorskim planovima osvajanja Gračanice i šire okoline, koji su predviđali da se među prvim selima sa bošnjačkim stanovništvom upravo osvoje i zauzmu Malešići. Podsjećamo da su još 1987. godine u vojno-strategijskoj karti pod nazivom “Sve je ovo Srbija”, između ostalog razrađeni i planovi napada na Maglaj,

Doboj, Gračanicu, Srebrenik i Gradačac. ¹

Po tom dokumentu, osnovicu svih budućih ratnih dejstava predstavljalo je područje Maglaja sa kojeg su ucrтана dva osnovna pravca djelovanja. Prvi pravac išao je od Ševarlija preko Doboja i Modriče do Gradačca. Drugi od planine Ozren preko Lohinje, Smoluče i Potpeći do Jasenice, s jedne i od planine Ozren preko Lendića i Skipovca do Dugih njiva, s druge strane. (pod. O.D.) Ovaj drugi pravac neprijateljskog djelovanja upravo je presijecao Malešiće.

Spomenuta karta bila je osnovica za ucrтavanje pravaca borbenih dejstava iz poznatog plana neprijateljske okupacije regije Tuzla u proljeće 1992. godine pod nazivom "Drina"². Kao što je već objelodanjeno, područje Gračаницe i šire okoline prema tom planu pripadalo je zoni odgovornosti neprijateljskih jedinica iz sastava TG-92 "Ozren". Odred JNA "Spletana lipa" iz sastava ove TG imao je zadatak "uz podršku artiljerije sa osnovice Kojići – Vis- Topalovići izvesti napad i ovladati naseljima: Malešići (pod. O.D.), Stjepan Polje, spojiti se sa snagama na Lendićima (pod. O.D.), te produžiti napad na Gračanicu. Ostalim snagama ovladati naseljima Babići, Škahovica, Soko i spojiti se sa snagama Samostalne čete "Lohinja", te presjeći komunikaciju Gračаницa–Srnice"³

Neprijateljske namjere i planovi za osvajanjem Malešića potvrdit će se tokom rata za Bosnu i Hercegovinu (1992. – 1995.) u mnogobrojnim okršajima i operacijama oko ovog sela, na Sjeveru (Vis, Javor, Zvijezda) i na Jugu (Lendići)..

Težnja srpskih stratega za teritorijalnim spajanjem Ozrena i Trebave preko Malešića opjevana je i u takozvanim srpskim ratnim pjesmama. Refren jedne od njih glasi: "...ra-

duje se svaka srpska glava, da se spoje Ozren i Trebava..."

Sticajem okolnosti, prva neprijateljstva u odbrambeno-oslobodilačkom ratu na području općine Gračаницa otpočela su na južnim dijelovima Malešića, na dodiru sa Lendićima, a kasnije i na prostoru srpskog zaseoka Ahmići (pedesetak stanovnika). Hronologija ovih događaja počinje u ranim jutarnjim satima 23. maja 1992. godine, kada su Džemal Bašić i Fahrudin Mejremić iz Stjepan Polja, obavljajući izviđanje terena Zečev gaj u gospodarskom objektu, vlasništvo Ibre Mejremića, nepažnjom aktivirali eksplozivnu napravu. Od zadobijenih povreda smrtno je stradao Džemal Bašić, a Fahrudin Mejremić je zadobio lakše tjelesne povrede i uspio se izvući sa mjesta eksplozije, nakon čega je došlo do požara u pomenutom gospodarskom objektu. Prilikom izvlačenja tijela nastradalog Bašića, na teritorijalce Stjepan Polja otvorena je pješadijska vatra sa srpskih položaja iz Lendića. To je i bio neposredan povod pješadijskih borbi između srpskih snaga iz Lendića i teritorijalne odbrane Stjepan Polja i Malešića. Nakon ovih borbi Srbi iz Ahmića su se povukli u Lendiće. Samo 8 (osam) mještana srpske nacionalnosti predalo se snagama Teritorijalne odbrane u Malešićima. Krizni štab Mjesne zajednice Malešići ogradio se i oštro osudio paljenje kuća na Ahmićima.

Nakon zatišja koje je vladalo 24. maja, već sljedećeg dana, 25. maja u ranim jutarnjim satima oko 06,30 sati iz Lendića je otvorena prvo pješadijska a potom i artiljerijska vatra po položajima Teritorijalne odbrane i po samom centru Malešića. Od ovih dejstava na porodičnim stambenim zgradama, mektebu

1 Nesređena arhivska građa Operativne grupe 2. Armije BiH

2 Vidi: Osman Puškar, "Drina" plan četničke okupacije tuzlanske regije u proljeće 1992. godine, *Gračanički glasnik* br. 2, "Monos", Gračаницa 1996, 62

3 Isto, strana 65

i džamiji pričinjena je znatna materijalna šteta. Srpska artiljerija je učutkana djelstvom artiljerijskog oruđa iz Malešića. Nekoliko sati poslije ovoga sa Ozrena i Lendića je uslijedilo artiljerijsko granatiranje Gračanice. Prema nekim procjenama tog dana na Gračanicu je ispaljeno preko 900 granata iz raznih artiljerijskih oruđa.

Iz do sada neobjašnjenih razloga, 25. maja oko 13,00 sati, uslijedio je pješadijski napad teritorijalne odbrane na položaje neprijateljskih snaga na Lendićima. Glavni pravci napada su išli preko Ahmića. Žestok otpor neprijatelja zaustavio je ove napade i primorao Izviđačko-manevarsku jedinicu SDA i pripadnike TO Malešića i Stjepan Polja na povlačenje. Ove jedinice su tog dana ostale bez 10 svojih najhrabrijih pripadnika.

Događaji od 25. maja 1992. godine prekriveni su velom tajne. Ni tada, a ni kasnije, nisu objelodanjeni zvanični detalji i okolnosti pod kojim je došlo do pješadijskog napada na Lendiće. Sve što se moglo saznati o tom događaju je do sada objavljena skromna građa o ratnim zbivanjima na području Gračanice u kojoj, svjesno ili ne, nisu objašnjene okolnosti pod kojima je došlo do napada, kao i izjave pojedinih učesnika bitke koji o naredbama za napad ni danas ne žele govoriti.

Iznoseći svoja sjećanja na 25. maj 1992. godine u knjizi "Obrana Gračanice – 25.5.92.", autora Omera Hamzića i Mirzeta Hamzića, Ibrahim Nurkić, zamjenik komandanta Opštinskog štaba TO Gračanica po prvi put objelodanjuje činjenicu da je 23. 5. 1992. godine "bio jače izražen zahtjev Rejonskog štaba TO Malešići da se "konačno riješe "Lendići".⁴ Nurkić dalje objašnjava da komandantu Opštinskog štaba TO Gračanica, dan prije napada, "dolazi grupa starješina iz Izviđačko manevarske jedinice, na čelu sa

rahmetli Bajbagom, **izričito zahtijevajući** (pod. O.D.) da se izvrši napad na Lendiće."⁵

Komandant je taj zahtjev odbio, kako je obrazloženo, zbog "nepovoljnog odnosa snaga". Bez obzira na takav stav Komande, napad na Lendiće je ipak izvršen. Na istom mjestu navodi se i raspored snaga. "Poneseni ranijim uspjesima, ali i isprovocirani od strane četnika, hrabri borci iz Interventno-manevarske jedinice, u čijem je sastavu bio i vod rahmetli Bajbage, kao i jedan broj boraca iz čete TO Malešići kreću iz pravca Ahmića na Lendiće, konkretnije na brdo Zečev gaj. Iz pravca Stjepan Polja na Zečev gaj kreće i vod koji je predvodio Bajbaga. O pokretu naših snaga Rejonski štab TO Malešići izvještava Opštinski štab TO Gračanica u 06.30 sati."⁶

Iz navedenog se jasno vidi da se govori o napadu koji je krenuo u 06.30 sati i o rasporedu snaga koje su krenule u napad. Ako se iz svega može zaključiti da je Interventno-manevarska jedinica SDA krenula samoinicijativno u napad, nisu međutim jasne okolnosti pod kojim su u napadna borbena dejstva uključeni pripadnici TO Malešići. Izjave Hasana Mujagića Gulice, Osmana Mehića Tucika i Muhameda Halilčevića Pape, pripadnika TO Malešića – učesnika bitke, date 12 dana poslije, dok su bila "svježja" njihova sjećanja, bacaju nešto više svjetla na te okolnosti, ali ih ne rasvjetljavaju do kraja.

"...Iz komande Rejonskog štaba TO Malešići pozvali su nas 24. 5. 1992. godine i saopštili da trebamo izviđati teren u rejonu Lendića. Kada smo došli, rečeno nam je da se izviđanje odgađa za sutra (25. 5.92. – O.D.) u 03.15 sati. Nas sedam je krenulo, a trebalo je osam, i u Mešićima smo se podijelili u dvije grupe. U prvoj grupi bili su Osman Mehić Tuciko, Ibrahim Kavazović Cige, Osman Muharemović Opo i Hasan Mujagić Gulica, a u drugoj grupi Asim Šako Škoda, Muhamed Halilčević Papa i Ha-

4 Omer Hamzić i Mirzet Hamzić, *Obrana Gračanice – 25. 5. 92.*, "Monos", Gračanica, 1996., 125

5 Ibidem, strana 127

6 Ibidem, strana 128

sib Halilčević. Prva grupa je u šumi kod kuće Markana Đurića otkrila dva stražarska mjesta i uočila da je tog trenutka stigao trocjevac, dva kamiona vojske i tenk. Ova grupa, na čelu sa Mehićem je bila u šumi u 06.30 kada je otpočela pucnjava. Sišla je u korito rijeke Drijenče i preko Fazlija se vratila u Malešiće. Osman Mehić Tucko je otišao u komandu, a ostali iz grupe su se stacionirali u neposrednoj blizini kuće Hamdije Mešića. Kada se Osman Mehić vratio iz komande, svi su sa ostalim pripadnicima TO iz druge izviđačke grupe, krenuli u Ahmiće". (Hasan Mujagić Gulica, Malešići, 7. 6. 1992. god.)

"...Pozvan sam na izviđanje terena 24. 5. 1992. godine u 22.00 sata i tada mi je saopšteno da se izviđanje odgađa, ali da držim ljude na okupu. U ranim jutarnjim satima smo otišli u izviđanje terena u Lendićima... Kada smo se iz Fazlija vratili, u komandi Rejonskog štaba TO Malešići nam je saopšteno da je otišao Manevarski vod SDA iz Gračanice u napad na Lendiće. Krenuli smo i mi..." (Osman Mehić Tucko, Malešići, 8. 6. 1992. god.)

"...Išao sam rijekom Drijenčom do Markanove kuće i iznad nje primijetio mitralješko gnijezdo. Sa tog položaja neprijateljski vojnici su primijetili Škodu i Hasiba u nji-vi niže Markanove kuće i otvorili su vatru. Teško smo se izvukli iz ove vatre i svi skupa smo otišli do mlina u Malešićima" (Muhammed Halilčević Papa, Malešići, 7. 6. 1992. godine)

Iz razgovora sa ovim borcima nisu se mogli dobiti odgovori na pitanja, od koga su dobili naredbu za izviđanje i koji starješina u RŠ TO Malešići im je saopštio da je otišao Manevarski vod SDA i da se i oni trebaju uključiti u napad. Kao odgovor na ova pitanja uslijedila je šutnja ili riječ "izdaja".

Potpuno identične izjave navedenih pripadnika TO iz Malešića ukazuju na činjenicu da je Rejonski štab TO Malešići planirao 24. 5. 1992. godine izviđanje terena u Lendićima, te da je planirano izviđanje odgodio za 25. 5. 1992. godine u 03.00 sata. Nakon obavljenog

izviđanja sedam učesnika izviđačke akcije, podijeljeni u dvije grupe, vratili su se u Malešiće, gdje je jedan od njih (Mehić – O.D.) razgovarao sa pretpostavljenim u komandi RŠ Malešići. Razgovor u komandi, čiji sadržaj i pretpostavljenog starješinu nijedan sagovornik nije želio otkriti, bio je presudan da se svi učesnici izviđačke akcije zajedno sa još nekoliko pripadnika TO iz Malešića upute u napad na Lendiće. Pješadijski napad je izveden u podnevnim satima.

Prema ovim izjavama, pripadnici TO iz Malešića nisu učestvovali u napadu na Lendiće—kako to tvrdi Nurkić—u 06.30 sati, već su u to vrijeme, po naređenju komande RŠ Malešići obavljali izviđački zadatak, a u napad su uključeni tek u podnevnim satima.

I pored svega, ostaje nejasno po čijem naređenju je ova sedmočlana grupa, sa još nekoliko pripadnika TO iz Malešića uključena u akciju napada na Lendiće. Da li samoinicijativno ili po nečijem naređenju? Umjesto odgovora na ovo pitanje najčešće se moglo čuti kako još nije vrijeme da se saopšti istina o Lendićima. U argumentaciji "za" i "protiv" objelodanjivanja istine o napadu na Lendiće 25. 5. 1992. godine, prevagu odnosi jedan argument "za", a to je **pravo** roditelja, djece i supruge poginulih da saznaju istinu o pogibiji svojih najmilijih, ma koliko ona bila bolna i za njih i za odgovorne u tadašnjim vojnim i civilnim strukturama vlasti. Izostanak istine do sada i mogao se pravdati "potrebnom vremenskom distancom".

Razlozi za takvo nešto više ne postoje.

SUMMARY

Some Dilemmas Surrounding the Attempt of Capturing Enemy Fortified Stronghold Zečev Gaj, on 25th May, 1992.

Unfortunately, the question arising from the title of this work is not precisely and clearly answered to this day, despite various interpretations and perspectives of one and the same event, both by the

direct participants, as well as by those who have tried to produce some objective historical picture on the basis of relevant evidences. Among other things, it gave rise to a variety of mystification and speculation, as well as various misuses of people's memory, which in the least do not deserve this event by itself. The author of this work has not even attempted to answer this question, the question is rightly and properly set with an aim to encourage

some new serious research. For the beginning, he offered some testimonies of participants almost from the scene, which he annotated immediately after this battle, as a contribution to the study of the decisive events from the *Defensive-Liberation War* in the region of the municipality of Gracanica.

Keywords: Defensive-Liberation War, Malesici, Lendici, Zecev Gaj, Gracanica.

